

zacija delovanja gospodarstva in družbenih služb za krizne razmere, ki bo nedvomno terjala nepriljubljene administrativne in prerazdelitvene ukrepe, natančneje povedano: razkritje vseh tistih, ki že delujejo.

AVTORJI IN KNJIGE

Viktor
Konjar

Onstran, a še kako tudi tu

Nekaj besed za uvod: kljub vsemu hudemu, kar bremeni naše življenje in z njim življenje slovenske knjige, bojujoče se za golo preživetje, sledimo živahni in dalo bi se reči celo bogati leposlovni knjižni produkciji. Ko razgrinjam vso to napisano prozo, mi njene v raznotere smeri zasukane sporočilne in izrazne težnje dovolj izdatno omogočajo tematski in življenjskonazorski asortiment. Opazen in nemara v sedanjem časovnem preseku celo večinski del slovenskih avtorskih angažmajev posveča svojo pozornost eksistenčnim in eksistencialnim deviacijam, kakršnim so v vse večjem številu – tja do socialne in mentalno patološke iztirjenosti – podvrženi tudi (ali še posebej!) ljudje tega našega, tukajšnjega in zdajšnjega podnebja.

Ta del relevantne slovenske proze, ki hoče biti in v svoji realizaciji tudi dejansko je zrcalo razrvanega časa, nam odslikava portrete iztirjencev, neozdravljivih alkoholikov, psihopatov, zgubljenecv, suicidalnih tipov, ki stopajo čez rob propada. Toda razmislek o njih in njihovi vzročno-posledični eksistencialni poziciji se pri naših sedanjih avtorjih ne zadovolji z izživetji socialne refleksije v znanem, tradicionalnem pomenu te besede in ne v domeni kakršnekoli parcialne družbene kritike. Avtorji teh prejkone introvertiranih proznih razčlenitev razgrinjajo v svojih romanih in novelah – domala brez izjeme – lastna življenjska izkustva, doživljaje in spoznanja ter v njihovem okviru izrekajo globalno, svetovnonazorsko kritiko vseobsegajočega »mrgolenja prahu« v pretežno morbidnem bivanjskem prostoru, v kakršnega se je že pred desetletji prevesila naša (pa ne samo naša, temveč obcecivilizacijska) stvarnost življenjskih razmerij in možnosti.

NEIZBEŽNOST UTOPIŦVE V MULJU

Branko Šömen: Vzporedno nebo, roman

(Prešernova družba, Ljubljana, 1990)

Izbrani fragment: »... Kajti življenje je vino, ki ga mnogi pijejo požrešno ali bahavo ali brez strasti, brez smisla za okus in radost, najčešče objestno in na dušek, da jih zabolí glava in prekolnejo svet in sebe, se zalezejo v ravnodušnost, razočaranje in samoto, ali se ubijejo počasi in cinično in niti ne opazijo, da so se jim tla pod nogami izmaknila...«

Šömnovemu literarnemu alter egu, izvrženemu novinarju, zapitemu vagabundu, ki ga je besni tok življenjske reke vsem talentom navkljub, pač zavoljo ekshibicij, ki si jih je privoščil, odrinil med anonimne tehnologije

v grafični pripravi tiska, s čimer se seveda ne čustveno ne eksistencialno ne zmore sprizajziti, sledimo skozi presek poslednjih petih dni njegovega življenja: od ponedeljka, sedmega, do petka, enajstega marca nekega leta našega novejšega, a spričo izjemno hitre spreminjevalne dinamike ne več povsem aktualnega štetja. Martinovi obešenjaško nori zadnji dnevi zrcalijo razkrojeno podobo življenjske in zgodovinske ere, ki se je tu pri nas iztekla v svoj zaton prav s koncem osemdesetih let. Njegova smrt v jezerskem mulju, v blatu, na dnu, kjer je definitivni konec vseh možnosti, se nam zdaj, po režimskem prelomu, do kakršnega je prišlo, kaže kot neke vrste metaforična konotacija. Martinovi zadnji dnevi so svojevrstna avtopsija njegovega lastnega pa tudi občega zatona. To je seveda samo ena izmed možnosti refleksije ob prebiranju tega romana, katerega avtor te in takih hkratnosti posebnih in običnih stanj (Martinovih na eni in zgodovinsko-družbenih na drugi strani) najbrž, vsej svoji erudiciji navkljub ni imel v mislih, ko je pisal roman.

Martin potrga vse vezi, ki so ga dotlej tako ali drugače priklepale k življenjskim normam: odide z dela, zapusti ženo in dom, se spusti na dolgo, brezkončno plovbo, se potika po bifejskih beznicah, skozi vsakovrstne pijanske in erotične eskapade, ne vedoč, kod hodi in kam ga nosi. Evidentno je edinole, da je stopnja njegove obnorelosti progresivna, saj je, vsemu svojemu duhovitemu cinizmu, s kakršnim komunicira z ljudmi v tem svojem blodnjaku, navkljub že onkraj roba prištevnosti. Sestavni del romana, ki ga v domiselni maniri modernega pisanja kakšne Kunderove šole sestavljajo opisni traktati iz domene Martinovih tragikomičnih avantur, izbori dogodkov in zanimivosti iz časopisov tistih »usodnih« petih dni (od sedmega do enajstega marca), pa – kot ločena poglavja – »stenogrami« telefonskih pogovorov, s kakršnimi je na lov za izginulim Martinom odšla njegova žena, igralka Majda, so tudi »podobe iz sanj«, Martinove holywoodske zadojene fikcije in halucinacije, ki ga opredeljujejo kot že povsem obsedeno eksistenco brez možnosti rešitve.

Pri vsem tem pa Martin v primerjavi z drugimi osebki v svojem življenjskem krogu ni nič drugačen, vsaj navzven ne: Polaščevalno, potrošniško, stremuško, nrvstveno in v vseh drugih smereh obsedeni ter eksaltirani so pravzaprav vsi. Kar Martina od njih ločuje, je njegova posebna občutljivost, s kakršno se, moralno vendarle drugačen, postavlja po robu vsesplošnemu polaščevalskemu nasilju ter konformističnemu pristajanju velikanske večine na dejstva, kakršna že so in jih očitno ni mogoče spremeniti. Večina drugih iz njih iztrži, kar je pač iztržiti mogoče. Martin se tem in takim razmerjem spontano upre, seveda ne s kakršnokoli zavestno in usmerjeno akcijo, pač pa s pobegom po poti pasivne rezistence, z nezadržnim podrtjem vseh mostov za seboj pa obenem tudi tistih pred seboj, skratka, z uničenjem in izničenjem lastne eksistence.

Ob tem in takem osebnem potopu, ki pomeni dejanski sestop v nič, nam je kajpak ukazano razmisliti o fiziognomiji in temeljnih karakteristikah tovrstnega »junaka našega časa«. Zastavi se nam vprašanje, ali nas Martinova deviantna, pa zato nič manj tragična potikanja skozi delirij in vse bolj očitno izpraznjenost tja do poslednje, povsem zavržene postaje, kjer brez vsakršnega upanja na povečanje potone v blatnem jezerskem dnu (»dno, ki nas čaka, je v nas«, preberemo), v svoji samouničujoči absurdnosti še lahko kakorkoli pretresejo in očistijo? Kot oris usode nekega poljubnega individuuma, ki naj bi bil v svoji bivanjski razsutosti deležen našega soču-

stvujočega zanimanja in pomilovanja, najbrž ne. Kot metaforičen oris naše lastne eksistencialne in moralne nezadoščenosti, ki je že zdavnaj obupala nad pričakovanji »srečne bodočnosti«, pa zanesljivo da. Iz Šomnovega romana diha razbolena zavest o sesutju vseh človeško osrečujočih življenjskih impulzov in možnosti.

Martinu, ki je v vsej svoji povnanjeni cinični robotosti, s kakršno se kot jež upira nasilju nad svojo bivanjsko svobodo, navkljub »nežna duša« s pre-dimenzioniranimi čustvenimi in moraličnimi senzorji, se je vsestransko skrivenčena normalnost življenja zagabila. In čeprav o tem ne premišlja in si ne daje opravlja z vzročno-posledičnimi poskusi opredeljevanja tragičnosti svojega položaja, je sam po sebi s svojo obsedeno deviantno držo kritično neizprosno reagent, čigar navzočnost v spojnji natančno določa negativne substance razmerij, v kakršne nas je prignjal čas. Zaznati pa jih je v vsej jasnosti mogoče šele izpod »vzporednega neba«, od koder pa se, ko se kdaj znajdeš v njegovem magičnem območju, preprosto ni več mogoče vrniti. Kdor zagleda vso resnico o sebi in drugih, kot jo je na svojem samodejnem in obsedenem sestopu v inferno Šomnov literarni alter ego, ima za seboj vsa vrata dokončno zaprta in vse mostove podrte. V tem smislu je literarni protagonist Vzporodnega neba lik tragične žrtve našega časa, a seveda ne samo tistega, ki je doživel neke vrste vnanji in formalni, ne pa tudi dejanski konec z iztekem osemdesetih let. Bodi s tem povedano, da Šomnov roman ni in noče biti aktualističen, pač pa skuša zveneti kot morbiden in hkrati grotesken memento mori nad trhlím obličjem eksistence v »modernej« sferi medčloveških razmerij kot takih in torej nasploh.

V UJETNIŠTVU PRAZNINE

Feri Lainšček: Grinta, roman
(Pomurska založba, Murska Sobota, 1991)

Izbrani fragment: *»Bogdaj, jaz sem Ivan Ivan. Malce neobičajno je edino le, da mi je Ivan ime in se Ivan pišem, sicer sem: kar mi pač ponudite! Lahko sem smetar, pomivalec oken, nočni čuvaj ali še kaj boljšega, če mi pač zaupate. Kajti, svojčas, veste, sem bil celo nadvse vesten in zato spoštovan bančni uslužbenec... Delal sem v likvidaturi, nato na kreditnem oddelku. Imel sem zagotovljeno srednjeslojevsko plačo in poddirektorsko kariero. Imel sem vse, kar je bilo potrebno, razen malce ponigliavosti in potrpljenja. Potem pa, ko sem si prvič rekel ne, potem pa se je začelo. Na lepem mi je bilo premalo, da bi bil navadnej. Zdelo se mi je noro, da bi dosegel samo natančno to in toliko, kot so mi obetal. In to le, seveda, če bi jih v vsem ubogal; če bi vztrajno in zanesljivo izpolnjeval pričakovanja...«*

Lainščkov protagonist Ivan Ivan (z enakim imenom in priimkom) je tipičen iztirjenec. Toda niso ga iztirile objektivne življenjske ali družbene okoliščine. Iz ukazanega normalnega življenja je izstopil sam, po lastni volji, ter se znašel daleč od vseh in vsega na nekem popolnoma drugem in drugačnem bregu doživljanja sveta, popolnoma zunaj vseh ustaljenih relacij. Nastanjen je v zapuščenih, praznih, za rušenje pripravljenih staromestnih hiši in živi docela svoje, od vsega stvarnega in realnega izolirano življenje: življenjsko-fikcijo. Ne da bi bil kdaj naslikal eno samo sliko, si domišlja, da je genialen, ki ga čakajo neslutene možnosti svetovne promocije, le pravi

motiv za svojo likovno izpoved mora najti, nato se mu bodo na široko odprla vrata umetniškega navdih in uspeha. Prav v tej njegovi neizmerni halucinatorni sanjariji, s katero docela nadomešča realnost svojega vseskoz obubožanega bivanjskega statusa, je tudi ves sprožilni motiv fabule, katere jedro in prava vsebina pa se bralcu razkrijeta šele ob koncu romana, v sklepnih sekvencah Lainščkovega izrazito pretehtanega, discipliniranega in kajpak tudi spretno izpeljanega pripovedovanja.

Nesojeni slikarski genij namreč objavi oglas, v katerem kot »mojster Hubertus« išče dekle, ki bi hotelo kot model sodelovati pri nastajanju njegovih del. Odzove se mladenka, ki se predstavi za Silvano (šele kasneje zvemo, da je v resnici Cila in kot taka povsem profano bitje z družbenega obrobja), pripelje pa jo njen »impresario« po imenu Grinta (za katerega prav tako šele kasneje zvemo, da je njen mož, sicer brezposeln in delomrzen inštalater, ki ženo »na štacionu« prodaja za denar) – in »mojster« naj bi mu za njene ure, ki jih bo prebila v »ateljeju«, seveda primerno plačal. Ivan Ivan denarja kajpak nima, na Silvano in na iluzijo vsega, kar naj bi vnesla v njegovo življenje, pa se že ob prvem snidenju tako močno naveže, da je za nobeno ceno ne želi izgubiti, zato nemudoma izropa blagajno mestnega kina, poravna vsiljivemu zvodniku dolžni znesek in se hkrati dokoplje do dragih pijač in drugih najnujnejših atributov videza, ki mu pomore navezati dekle nase, pri čemer se igra, kot jo je zastavil, v njegovi lastni zmedeno iztirjeni zavesti scela spoji in preplete z realnostjo. Silvana se preseli k njemu, Grinto, ki ju v njuni erotični sreči nadleguje, umorita in zakopljeta v kletnih katakombah zapuščene hiše, a ju, četudi mrtev in pokopan pod stlačeno ilovico, še kar naprej mori in preganja, tako da naposled ne vsta več, pri čem sta in kaj je resnica in kaj so moreče sanje, tako do kraja mentalno razžrta pa se potem nekega dne napotita k ribniku, zabredeta vanj in krčevito objeta potoneta v blatu...

Šele nato, čisto na koncu, v teksturi epiloga se pokaže, da je bilo vse tisto poprejšnje dogajanje zgolj plod protagonistove bolne fantazije. Ivana Ivana so res izvlekli iz ribnika, kamor je vpičlo vseh zagazil in se potopil, mu rešili življenje in ga predali v bolnišnično nego. Tam si zdaj psihiatri in kriminalisti iz petnih žil prizadevajo, da bi razvozlati njegovo zagonetnost. Registrirali so ga namreč kot povsem neidentificiranega utopljenca, preverjanje njegovega pleteničenja o utopljeni Silvani in zaklanem Grinti pa ne prinese nikakršnih rezultatov. O Silvani ni na dnu ribnika niti najmanjšega sledu in prav tako ne o kakršnemkoli moškem truplu, zakopanem v kleti zapuščene hiše. Zdravniki in preiskovalci po vsem tem ugotovijo, da gre za »zanimiv primer« psihopata, ki si vse to, o čemer pripoveduje, samo domišlja. Iz ekspertize, do kakršne se dokopljejo psihiatri in je v stilu njihove sklepne konzultacije zabeležena v epilogu, nam je dano zvedeti, da je možki, o katerem je pacient trdil, da ga je zaklal in zakopal, pravzaprav njegov lastni oče, ki pa so ga seveda našli živega in zdravega. Ženska, za katero je trdil, da jo je utopil v ribniku, pa je po njegovih opisih in navedbah sodeč lahko le njegova mati (ki je prav tako še živa). Toda Ivan Ivan, ki v polsnu z bolniške postelje sledi tem »marnjam« psihiatrov, dojema resnico o sebi kot – hude sanje. Ne njemu samemu ne nam, ki smo se med prebiranjem njegove zgodbe docela vživeli v njegovo fikcijo, naposled ni več prezentno, kje se njegova resničnost z ene in njegova halucinatorna fantazija z druge strani začenja in kje končuje. Res je vsekakor, da se brez vsakršnega ostrega roba prelivata druga v drugo.

»Česarkoli že se je oprijel,« opredeljuje njegovo bivanjsko zmedo pisateljev napon vživetja in doumetja, »vse je bilo potem zmeraj le onstran, zanj nedosegljivo. Kar že se mu je utrnilo, prikazalo, vse se je dogajalo le v ogledalu – izpod gladke, svinčene, neprepustne gladine, skozi katero ni zmogel.«

Toda katero in kakšno temeljno spoznanje naj bi po preboju skozi to fascinantno preigravanje fug resničnosti, ki je povsem zgubila trdna tla pod nogami, in patološke fantazije, ki jo scela nadomešča, vseboval »nauk«, kot ga lahko iz Lainščkovega vseskoz obvladanega podajanja te zgodbe povzame premislek o razsežnosti in pomenljivosti psihopatološkega primera v obliču kakega klošarskega iztirjenca? V ospredje pozornosti prej kot sporočilna vrednost silita pisateljevo frapantno obvladaje žanra, narativne konstrukcije ter same dikcije pripovedovanja, ki si zasluži najvišja mojstrska spričevala. V nasprotju s tem pa se zdi, da specifična teža povednosti in sporočilna vrednost tega romana nista na povsem adekvatni ravni z literarno zgradbo in ubeseditvijo fabulativnega motiva, kakršen že je. Tako realno kot fiktivno dogajanje ostajata v bistvu zunaj opredeljivega »zgodovinskega časa«, vpeta – po logiki psihopatološke deviacije, ki je njuna tema – v izrazito onstranost telesa in duha, kamor je protagonist pred poldrugim letom izginil kot pogrešanec in odondod naredil dokončni križ čez vse, kar ga je poprej nemara še vezalo na realna življenjska razmerja. Nekoliko težavna utegne biti spričo tega bralčeva odločitev o tem, kakšen konotacijski pomen pripisati temu boleznemu (toda mar zares tudi tragičnemu?) izstopu Ivana Ivana iz stvarnega v nestvarni, fantazijski, umišljeni svet. Gre zgolj za briljantno izrisan mentalno-patološki portret, ali tudi za tisto več – za poskus globalne metafore, ki naj bi nas popeljala h globljemu doumevanju človekove uklenjenosti v praznino? A četudi si nedvoumnega odgovora na tako zastavljeno vprašanje ne drznem zapisati, vztrajam v prepričanju, da je Lainščkov roman vse pozornosti in solidnih ocen vredna literarna stvaritev.

DVOBOJEVANJE MED SVETLOBO IN TEMO

Jože Felc: V znamenju lipicanca
(Založba Lipa, Koper, 1991)

Izbrani segment: *»Te poti, je razmišljal. Peš na njih. Nikamor ne prideš. Če te pa še tisto obide, tisto, ki nima imena, ki je kot luknja, potem pa res moraš stopiti v travo in čakati. Prebudi te čriček pod nogo, ščebet ptiča v krošnji, glas človeka ali motorja, in če je dan dober, postaneš ti. Če pa ni tako, si drugod. Ne zaveš se imena, saj si spremenjen. Drugačen od drugih. In če te tedaj kdo poišče, spregovori s tabo, se mu režiš, ali pa ga prekolneš, lahko da mu celo pljuneš v obraz. Tako ti ukazuje tisti hudičev glas, ki nima imena, ki je nerazpoznaven. Zaradi tega potem postaneš tujec in te popišejo tu in tam. In te ulovijo in te obsodijo in si sumljiv in ne veš, ali si to ti...«*

O Jožetu Felcu, ki je s tem iz petih ločenih, a med seboj vendarle komponibilnih portretnih študij zoblikovanim in tematsko zaokroženim »romanom« opravil že svoj šesti knjižni nastop, je potrebno že vnaprej in še pred vživetjem v njegovo pripovedovanje vedeti, da je po poklicu psihiater,

že dolga leta zaposlen in dejaven (tudi kot predstojnik) v idrijski psihiatrični bolnišnici, ob tem pa prav tako že več kot četrto stoletja angažiran tudi kot publicist na področju, ki zadeva njegovo specializacijo, pa tudi kot prozaist, esejist in urednik prodorne idrijske revije Kaplje.

V tem na svojski in svojevrsten način komponiranem romanu, ki ga je seveda mogoče enako upravičeno šteti tudi za zbirko novel, je poudarjeno eruditivno z literarno (in nikakor ne zgolj stroki podrejeno) metodologijo obdelal nekaj svojih najbolj izrazitih ali bolje rečeno najdražjih »kliničnih« primerov, se pravi portrete pacientov, ki se jim je zmozel optimalno približati in so mu kot taki góri (v dobesednem pomenu: na lokaciji idrijske bolnišnice) najgloblje segli pod kožo in hkrati prirasli k srcu tudi po človeški plati, ne le kot pacienti.

Z njimi, žrtvami sindroma, pahnjenimi na »temni pol človekove biološke in duhovne eksistence«, se namreč kot »doktor« veliko in zaupljivo in celo na zavidanja vredni visoki introspektivni ravni pogovarja, iskaje ključ doumevanja tega njihovega sveta drugačnosti. A ugotavlja, vsemu navkljub, da pravega ključa, žal, ni mogoče najti. Njegovi poskusi preboja v te neskončne labirinte v sami teksturi tega prozno-leposlovnega napona kajpak niso in ne želijo biti nikakršne strokovne ekspertize, pač pa tolikanj bolj globoko sočustvujoča in prizadeta, z mnogimi neodgovorjenimi vprašanji prepredena ugotavljanja, ki kot taka povsem nedvoumno sodijo v sfero literarne obdelave.

Celoto te pripovedno-meditativne razčlenitve sestavlja petero »novel« ali »poglavij«, katerih naslovi so: Góri, Ona, Engelbert F., Sindrom in Priti. Kot že rečeno, te fabule v nekem smislu dopolnjujejo druga drugo, četudi ostaja vsaka izmed njih svet zase in so faktografske vezi med zarisi portretirancev in njihovih usod domala nerazpoznavni in komajda vredni omembe. Vsak izmed pasusov bi namreč lahko, bodisi kot samostojna novela ali literarni esej, živel tudi svoje lastno, od celote, kot jo predstavlja ta knjiga, neodvisno življenje.

V prvi izmed zgodb (Góri) je popisano otroštvo kasnejšega pacienta, čigar bolezenski stanj in deviantne senzibilnosti njegovo domače vaško okolje, naj je šlo za družinski krog, za šolo ali za župnikov vpliv, ni zmoгло tretirati ustrezno, to je že tako in tako prizadetega fanta potiskalo le še globlje v precep med »bitjo in ničem«. Ob tem je z vsemi registri svoje motene psihe sledil župnikovim besedam, češ da je »pravo spoznanje milosti, da je človek zmožen in voljan biti manj ali več od tistega, kar mu je usojeno biti«, kajti – pravo spoznanje je moč, česar sicer ni razumel, seglo pa mu je v dušo in opredelilo njegov odnos do sveta za vse življenje, ujeto seveda v temo.

Taisti sindrom teme, ki hrepeni po svetlobi, nosi v sebi Engelbert F., lep, bister, krotek, celo intelektualno nastrojen fant; ta je že tedaj, ko je odraščal, doživljal nenadejane napade besa, ki so ga delali za okolico nevarnega, po enem takih napadov, katerega posledica je bila smrt človeka, ki ga je v slepi sli pahnil od sebe, pa so ga morali poslati v »sistem«, se pravi »góri«, kajti pokazalo se je, da sicer »bister in pošten, toda samosvoj in nevzgojen ter k slabemu nagnjen« (kot je pisalo v njegovi šolski karakteristiki) nima več »v oblasti svojega ravnanja«. V bolnišnici prebiva kot miren, blag, vase zaprt človek, ki pridno vrtnari in se rad veliko druží z doktorjem, da z njim na dolgo in široko meditira, le kdaj pa kdaj se nenadejano razburi in v divji ihti naskoči koga od »sozapornikov«, zato se ga vsi izogibajo.

Ona – lik Felčevega portreta s tem naslovom (Ona) – je bila pred prihodom v »purgatorij« študentka kemije, a se je njen poprejšnji normalni življenjski ritem na lepem zalomil in se prevesil v halucinatorno samodopovedovanje, da je zanosila z enim od obeh asistentov in je s tem vseh njenih življenjskih možnosti konec. Ko obsedenost s to nosečnostjo in iztirjenostjo prebije vse meje tolerance, se znajde »gôri«, kjer pa, lepota, kakršna je, vso okolico z doktorjem vred fascinira s svojo inteligenčno bistrino, kajpada eno izmed prvih usodno iztirjenega duševnega stanja. Kot taka nekega dne stisne doktorju v roke listek z naslednjo vsebino: »Zdravila sem svoj drugi svet, zgrajen v sebi. In ostanki kot kaplje etra puhtijo in puščajo praznino. Praznino po lepih doživetjih in tudi po bolečinah – vse bo ostalo za zmeraj v spominu, v duši. Praznino so mi že davno prepustili ljudje, ki so bili in jih ni več med nami. Toda njihova sled je tako močna, kot da v resnici niso odšli. Vendar. Ostali so realni prijatelji, svet, ki je moj in vaš obenem. Po svoje lep in krut hkrati – igra.«

Vse te nedoumljive psihe pa povezuje poseben notranji vzgib, ki botruje njihovim sanjarjam: vsem lastno hrepenenje po nedosežni lepoti v podobi belih lipicancev. »Beli lipicanci, ki krožijo okoli njega, da bi ga zaščitili, zavarovali, mu dali ime in moč,« preberemo v enem izmed relevantnih pasusov. Kajti človeku, še posebej deviantnemu, je potrebna moč. Te resnice se iz nekdanjih župnikovih pridig, skupaj z vizijo belih lipicancev, neprenehoma spominja nekdanji pobič, za vselej nastanjen na psihiatriji. Taisto misel in taisto podobo variirajo v sebi Engelbert F., Ona in nekdanji gonič. Beli lipicanci, ta metafora svetlobe in lepote, tako mikavna prav zanje, ki po svetlobi in lepoti, ujetniki teme, neizmerno hrepenijo, je kajpak tudi nosilni motiv sklepne sekvence v zadnjem »poglavju« Felčevega meditativnega poročila (Priti). V njej nemara lahko bralci s pisateljem vred zaslutimo ključ, ki bi nam utegnil odpreti vrata nedoumljivosti. Nekdanji gonič se namreč, brez posebnih predpriprav ali razlogov, kajti vsi so že dolgo vpeti vanj, odloči za dejanje, ki naj bi ga odrešilo in na mah izpolnilo vsa njegova hrepenenja pričakovanja, kar zadeva dom, sočloveka, bivanjsko zadoščenost – in ne nazadnje bele lipicance, njihovo lepoto. »Kot svečenik štolo si je okoli vratu nataknil vrv, še enkrat poskusil, če je kljuka močna, če bo vzdržala tistih sedemdeset kilogramov, in potem je rekel: Tako. Podstavek, ki ga je že zjutraj pripravil, je z levo nogo odrinil in naselila se je vanj roznata barva življenja: bledikavost prihajajočega jutra je nekaj spremenjala v njem, vendar ni bilo kaj spremeniti. Samo rože in obrazi. Polno razpotegnjenih senc in mir, zlasti mir. Čreda lipicancev se je ustavila; konji so se kot na posvet zbrali okrog dreserja. Od daleč so dogodek opazovale črne roke z debelimi mašnjimi bukvicami v rokah in s paternoštri, ki so veselo bingljali, umiranju navkljub... Nekaj ostaja, ne ve se kaj in ni mogoče povedati, v čem je smisel tega. On bo zvedel. Zadnje hipe kroženja krvi ga je došla zavest, da bo zvedel še danes. Še danes, še danes...«

Jože Felc piše prenicljivo, prizadeto in pretehtano prozo, ki je spriču svoje morbidne motivike namenjena študioznemu in torej vse prej kot neobvezujočemu lahkotnemu branju. V njej se intenzivno posveča premisleku o oni drugi, drugačni, temni plati stvarnosti, njenemu pretakanju v nedoumljivih blodnjakih duha, veliki in skrivnostni enigmi vsega, kar je onstran nevidne tenke črte. Kar vse pa je, če smo voljni priznati ali ne, neločljivi in neizogibni sestavni del realnosti, ki jo živimo vsi, ne zgolj pacienti »gôri – v sistemu«.